

**SHERIA YA MABADILIKO YA KUMI NA MOJA KATIKA
KATIBA YA NCHI, YA MWAKA 1994**

YALIYOMO

Fungu

Kichwa cha Habari

1. Jina la Sheria na tarehe ya kuanza kutumika.
2. Matumizi ya Sheria.
3. Kufanya mabadiliko katika Katiba.
4. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 21.
5. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 30.
6. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 37.
7. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 38.
8. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 39.
9. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 40.
10. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 41.
11. Kufuta na kuweka upya Ibara ya 47, 48, 49 na 50.
12. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 54.
13. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 67.
14. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 71.
15. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 74.
16. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 102.
17. Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 103.
18. Kuweka Ibara mpya ya 113A.
19. Masharti ya mpito.
20.

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

NA. 34 YA 1994

Rais

17-1-95

Sheria ya kufanya mabadiliko katika Katiba ya Jamhuri ya Muungano ili kuweka masharti yanayohusu Makamu wa Rais, kuongeza aina za Wabunge na mambo mengineyo yanayohusiana na hayo.

[.....]

IMETUNGWA na Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

1. Sheria hii iitwe Sheria ya Mabadiliko ya Kumi na Moja katika Katiba ya Nchi, ya Mwaka 1994.

Jina la
Sheria na
tarehe ya
kuanza
kutumika

2. Sheria hii itatumika Tanzania Bara, na vile vile Tanzania Zanzibar.

Matumizi
ya Sheria

3. Masharti ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, ya Mwaka 1977 (ambayo katika ibara zifuatazo za Sheria hii itatajwa tu kwa kifupi kama "Katiba"), yanabadilishwa kwa namna ilivyoielezwa katika ibara za Sheria hii zifuatazo.

Kufanya
mabadi-
liko
katika
Katiba

4. Ibara ya 21 ya Katiba inafanyiwa marekebisho kwa—

"Kufanya
mabadi-
liko
katika
ibara ya
21

21.—(1) Bila ya kuathiri masharti ya ibara ya 5, ya 39 na ya 67 ya Katiba hii na ya Sheria za nchi kuhusiana na masharti ya kuchagua na kuchaguliwa, au kuteua na kuteuliwa kushiriki katika shughuli za utawala wa nchi, kila raia wa Jamhuri ya Muungano anayo haki ya kushiriki katika shughuli za utawala wa nchi, ama moja kwa moja au kwa kupitia wawakilishi waliochaguliwa na wananchi kwa hiari yao, kwa kuzingatia utaratibu uliowekwa na sheria au kwa mujibu wa sheria."

5. Ibara ya 30 ya Katiba inafanyiwa mabadiliko kwa kuongeza mara tu baada ya ibara ndogo ya (4) ibara ndogo ifuatayo:

"(5) Endapo katika shauri lolote inadaiwa kwamba sheria yoyote iliyotungwa au hatua yoyote iliyochukuliwa na Serikali

au mamlaka nyingine inafuta au inakatiza haki, uhuru na wajibu muhimu zitokanazo na ibara ya 12 hadi 29 za Katiba hii, na Mahakama Kuu inaridhika kwamba sheria au hatua inayohusika, kwa kiwango inachopingana na Katiba ni batili au kinyume cha Katiba basi Mahakama Kuu ikiona kuwa yafaa au hali au masilahi ya jamii yahitaji hivyo, badala ya kutamka kuwa sheria au hatua hiyo ni batili, itakuwa na uwezo wa kuamua kutoa fursa kwa ajili ya Serikali au mamlaka nyingine yoyote inayohusika kurekebisha hitilafu iliyopo katika sheria inayotuhumiwa au hatua inayohusika katika muda na kwa jinsi itakavyotajwa na Mahakama Kuu, na sheria hiyo au hatua inayohusika itaendelea kuhesabiwa kuwa ni halali hadi ama marekebisho yatakapofanywa au muda uliowekwa na Mahakama Kuu utakapokwisha, mradi muda mfupi zaidi ndio uzingatiwe.”

Kufanya
mabadi-
liko
katika
ibara ya
37

6. Ibara ya 37 ya Katiba inafanywa mabadiliko—

- (a) kwa kuifuta ibara ndogo ya (3) na kuweka badala yake ibara ndogo ifuatayo—

“(3) Ikitokea kwamba kiti cha Rais kiko wazi kutokana na masharti yaliyomo katika ibara ndogo ya (2), endapo kiti cha Rais ki wazi kutokana na sababu nyingine yoyote, na endapo Rais atakuwa hayupo katika Jamhuri ya Muungano, kazi na shughuli za Rais zitatekelezwa na mmojawapo wa wafuatao, kwa kufuata orodha kama ilivyopangwa yaani—

- (a) Makamu wa Rais au kama nafasi yake i wazi au kama naye hayupo au ni mgonjwa; basi
 - (b) Spika wa Bunge au, kama nafasi yake i wazi au kama naye hayupo au ni mgonjwa; basi
 - (c) Jaji Mkuu wa Mahakama ya Rufani ya Jamhuri ya Muungano”;
- (b) Kwa kuifuta ibara ndogo ya (5) na kuweka badala yake ibara ndogo ifuatayo—

“(5) Endapo kiti cha Rais kitakuwa wazi kutokana na Rais kufariki dunia, kujiuzulu, kupoteza sifa za uchaguzi au kutomudu kazi zake kutokana na maradhi ya mwili au kushindwa kutekeleza kazi na shughuli za Rais, basi Makamu wa Rais ataapishwa na atakuwa Rais kwa muda uliobaki katika kipindi cha miaka mitano na kwa masharti yaliyoelezwa katika ibara ya 40, kisha baada ya kushauriana na chama cha siasa anachotoka Rais atapendekeza jina la mtu atakaakuwa Makamu wa Rais na uteuzi huo utathibitishwa na Bunge kwa kura zilizopungua asilimia hamsini ya Wabunge wote.”

“(c) Kwa kuifuta ibara ndogo ya (10) ya ibara ya 37 ya Katiba na kuweka ibara ndogo ifuatayo:

“(10) Bila ya kujali masharti yaliyoelezwa hapo awali katika ibara hii, mtu atakayetekeleza kazi na shughuli za Rais kwa mujibu wa ibara hii hatakuwa na madaraka ya kulivunja Bunge, kumwondoa yeyote kati ya Mawaziri katika madaraka yake au kufuta uteuzi wowote uliofanywa na Rais.”

7. Ibara ya 38 ya Katiba inayofanyiwa mabadiliko katika ibara ndogo ya (2) kwa kufuta maneno ya utangulizi katika ibara hiyo na kuweka badala yake meneno yafuatayo:

“kufanya mabadiliko katika ibara ya 38

“(2) Bila ya kuathiri masharti mengineyo ya Katiba hii, kiti cha Rais kitakuwa ki wazi, na uchaguzi wa Rais utafanyika au nafasi hiyo itajazwa vinginevyo kwa mujibu wa Katiba hii, kadri itakavyokuwa, kila mara litokeapo lolote kati ya mambo yafuatayo:—”

8. Ibara ya 39 ya Katiba inafanyiwa mabadiliko kwa kuifanya ibara hiyo kuwa ibara ndogo ya (1) na kuongeza ibara ndogo ifuatayo:

“Kufanya mabadiliko katika Ibara ya 39

“(2) Bila ya kuingilia haki na uhuru wa mtu kuwa na maoni yake, kuamini dini atakayo, kushirikiana na wengine na kushiriki shughuli za umma kwa mujibu wa sheria za nchi, mtu yeyote hatakuwa na sifa za kuchaguliwa kushika kiti cha Rais wa Jamhuri ya Muungano kama si Mwanachama na mgombea aliyependekezwa na Chama cha Siasa.”

9. Ibara ya 40 ya Katiba inafanyiwa mabadiliko kwa kuongeza baada ya ibara ndogo ya (3) ibara ndogo ifuatayo:

“(4) Endapo Makamu wa Rais anashika kiti cha Rais kwa mujibu wa masharti ya ibara ya 37(5) kwa kipindi kinachopungua miaka mitatu ataruhusiwa kugombea nafasi ya Rais mara mbili, lakini kama akishika kiti cha Rais kwa muda wa miaka mitatu au zaidi ataruhusiwa kugombea nafasi ya Rais mara moja tu.”

10. Ibara ya 41 ya Katiba inafanyiwa mabadiliko katika ibara ndogo ya (1) kwa kufuta alama ya nukta ibara ya mwishoni mwa ibara ndogo hiyo, na kuongeza maneno “na jina la mwanachama wake mwingine kinayempendekeza kwa nafasi ya Makamu wa Rais.”

Kufanya mabadiliko katika ibara ya 41

11. Ibara ya 47, 48, 49 na 50 za Katiba zinafutwa na badala yake kunawekwa ibara mpya zifuatazo:

Kufuta na kuweka upya ibara ya 47, 48, 49 na 50

“Makamu
mmoja wa
Rais, kazi
na mam-
laka yake

47.—(1) Kutakuwa na Makamu wa Rais ambaye atakuwa ndiye msaidizi mkuu wa Rais kuhusu mambo yote ya Jamhuri ya Muungano kwa jumla, na hususan—

- (a) atamsaidia Rais katika kufuatilia utekelezaji wa siku hata siku wa Mambo ya Muungano;
- (b) atafanya kazi zote atakazoagizwa na Rais;
- (c) atafanya kazi zote za Rais kama Rais hayuko kazini au yuko nje ya nchi.

(2) Bila ya kuathiri masharti ya ibara ya 37(5), Makamu wa Rais atapatikana kwa kuchaguliwa katika uchaguzi ule ule kwa pamoja na Rais, baada ya kupendekezwa na chama chake wakati ule ule anapopendekezwa mgombea kiti cha Rais na watapigiwa kura kwa pamoja. Mgombea kiti cha Rais akichaguliwa basi na Makamu wa Rais atakuwa amechaguliwa.

(3) Mtu atateuliwa kugombea kiti cha Makamu wa Rais kwa kufuata kanuni kwamba endapo Rais wa Jamhuri ya Muungano atatoka sehemu moja ya Muungano, basi Makamu wa Rais atakuwa ni mtu anayetoka sehemu ya pili ya Muungano.

“(4) Mtu hatateuliwa kugombea au kushika kiti cha Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano isipokuwa tu kama—

- (a) ni raia wa kuzaliwa wa Jamhuri ya Muungano kwa mujibu wa sheria ya Uraia;
- (b) ametimiza umri wa miaka arobaini;
- (c) ni mwanachama na mgombea aliyependekezwa na Chama cha Siasa;
- (d) anazo sifa za kumwezesha kuwa Mbunge au Mjumbe wa Baraza la Wawakilishi.

(5) Chama chochote hakitazuiwa kumpendekeza mtu yeyote kuwa mgombea kiti cha Makamu wa Rais kwa sababu tu kwamba mtu huyo kwa wakati huo ameshika kiti cha Rais wa Zanzibar au kiti cha Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano.

(6) Makamu wa Rais hatakuwa kwa wakati huo huo Mbunge, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wala Rais wa Zanzibar.

(7) Endapo mtu ambaye ni Waziri Mkuu, au Rais wa Zanzibar anateuliwa au kuchaguliwa kuwa Makamu wa Rais ataacha kiti cha Waziri Mkuu, au cha Rais wa Zanzibar, kadiri itakavyokuwa.

(8) Makamu wa Rais atatekeleza madaraka yake chini ya uongozi na usimamizi wa Rais, na ataongoza na kuwajibika kwa Rais kuhusu mambo au shughuli zozote atakazokabidhiwa na Rais.

48.—(1) Makamu wa Rais atashika madaraka ya Makamu wa Rais siku hiyo hiyo Rais anaposhika madaraka.

Wakati wa Makamu wa Rais kushika madaraka

“(2) Makamu wa Rais aliyeteuliwa kwa mujibu wa Ibara ya 50(3) ataapa na kushika madaraka yake baada ya uteuzi wake kuthibitishwa na Bunge.”

49. Makamu wa Rais, kabla ya kushika madaraka yake ataapishwa mbele ya Jaji Mkuu wa Jamhuri ya Muungano, kiapo cha uaminifu na pia kiapo kingine chochote kinachohusika na utendaji wa kazi yake kitakachowekwa kwa mujibu wa sheria iliyotungwa na Bunge.

Kiapo cha Makamu wa Rais

50.—(1) Isipokuwa kama atajiuzulu au atafariki mapema zaidi, mtu aliyechaguliwa, au kuteuliwa kwa mujibu wa ibara ya 37(5), kuwa Makamu wa Rais, bila ya kuathiri masharti mengine ya ibara hii, atashika kiti cha Makamu wa Rais kwa muda wa miaka mitano tangu alipochaguliwa, kuwa Makamu wa Rais.

Muda wa Makamu wa Rais kushika madaraka

(2) Makamu wa Rais atashika kiti hicho hadi—

- (a) muda wake utakapokwisha;
- (b) akifariki dunia akiwa katika madaraka;
- (c) atakapojiuzulu;
- (d) atakapoapishwa kuwa Rais baada ya kiti cha Rais kuwa wazi;
- (e) atakapotiwa hatiani kwa kosa lolote la jinai linaloonyesha utovu wake wa uaminifu;
- (f) atakapoapishwa Rais mwingine kushika nafasi ya Rais pamoja na Makamu wake;
- (g) atakapoondolewa madarakani baada ya kushtakiwa Bungeni kwa mujibu wa masharti ya Ibara ndogo ya (3) ya Ibara hii.”
- (h) atakapoacha kushika kiti cha Makamu wa Rais vinginevyo kwa mujibu wa masharti ya Katiba hii.”

“(3) Bunge litakuwa na madaraka ya kumuondoa Makamu wa Rais madarakani kama yale liliyonayo kuhusiana na Rais, isipokuwa kwamba hoja yoyote ya kumshtaki Makamu wa Rais itatolewa tu kama inadaiwa kwamba:—

- (a) Rais amewasilisha hati kwa Spika inayoeleza kwamba Makamu wa Rais ameacha au ameshindwa kutekeleza kazi za Makamu wa Rais;
- (b) ametenda vitendo ambavyo kwa jumla vinaivunja Katiba;
- (c) ametenda vitendo ambavyo vinakiuka maadili yanayohusu uandikishwaji wa vyama vya siasa yaliyotajwa katika ibara ya 20(2) ya Katiba; au

- (d) amekuwa na mwenendo unaodhalilisha kiti cha Rais wa Jamhuri ya Muungano au kiti cha Makamu wa Rais; na haitatolewa hoja ya namna hiyo ndani ya miezi kumi na miwili tangu hoja hiyo ilipotolewa na ikakataliwa na Bunge.

(4) Ikitokea kwamba kiti cha Makamu wa Rais ki wazi kutokana na masharti yaliyomo katika Ibara ya 50(3), basi mapema iwezekanavyo na kwa vyovyote ndani ya siku zisizozidi kumi na nne baada ya kushika madaraka yake, Rais atamteua mtu atakayekuwa Makamu wa Rais na uteuzi huo utathibitishwa na Bunge kwa kura za Wabunge walio wengi.

(5) Masharti mengine yote ya ibara ya 46A ya Katiba yatumika pia kuhusiana na Makamu wa Rais isipokuwa tu kwamba Makamu wa Rais aliyeondolewa tena madarakani chini ya ibara ndogo ya (3) hatakuwa na sifa za kushika nafasi ya Rais, Makamu wa Rais, Waziri Mkuu wala Rais wa Zanzibar.”

Kufanya
mabadi-
liko
katika
ibara ya
54

12. Ibara ya 54 inafanyiwa mabadiliko—

“(1) Kutakuwa na Baraza la Mawaziri ambalo Wajumbe wake watakuwa ni Makamu wa Rais, Waziri Mkuu, Rais wa Zanzibar na Mawaziri wote.

(b) katika ibara ndogo ya (2) kwa kufuta maneno yote baada ya neno “itaongozwa” na kuweka badala yake maneno yafuatayo:

“na Makamu wa Rais na kama wote wawili Rais na Makamu wa Rais hawapo Waziri Mkuu ndiye ataongoza Mikutano hiyo.”

“Kufanya
mabadi-
liko
katika
Ibara ya
67

13. Ibara ya 67 ya Katiba inafanyiwa mabadiliko katika Ibara ndogo ya (2) kwa kuweka aya ya (e) ifuatavyo:

“(e) bila ya kuingilia haki na uhuru wa mtu kuwa na maoni yake, kuamini dini atakayo, kushirikiana na wengine na kushiriki shughuli za umma kwa mujibu wa sheria za nchi, ikiwa mtu huyo si mwanachama na mgombea aliyependekezwa na chama cha siasa;

Kutanya
mabadi-
liko
katika
Ibara ya
71

14. Ibara ya 71 ya Katiba inafanyiwa mabadiliko katika Ibara ndogo ya (1) kwa kuweka aya ya (e) ifuatavyo:

(e) iwapo Mbunge anachaguliwa au anateuliwa kuwa Makamu wa Rais;

Kufanya
mabadi-
liko
katika
ibara ya
74

15. Ibara 74 ya Katiba inafanyiwa mabadiliko kwa kuongeza baada ya ibara ndogo ya (13) ibara ndogo zifuatazo—

“(14) Itakuwa ni marufuku kwa watu wanaohusika na uchaguzi kujiunga na chama chochote cha siasa, isipokuwa tu kwamba kila mmoja wao atakuwa na haki ya kupiga kura iliyotajwa katika ibara ya 5 ya Katiba hii.

(15) Kwa madhumuni ya ibara ndogo ya (14) watu wanaohusika na uchaguzi ni—

- (a) Mwenyekiti wa Tume ya Uchaguzi,
- (b) Makamu Mwenyekiti wa Tume ya Uchaguzi,
- (c) Wajumbe wote wa Tume ya Uchaguzi,
- (d) Mkurugenzi wa Uchaguzi pamoja na watumishi wote wa Tume ya Uchaguzi,
- (e) Wasimamizi wote wa Uchaguzi katika miji na wilaya zote.”

16. Ibara ya 102 ya Katiba inafanyiwa mabadiliko kwa kuifuta Ibara ndogo ya (2) na kuweka badala yake Ibara ndogo ifuatayo:—

“(2) Bila ya kuathiri masharti yaliyomo katika Ibara hii na katika Ibara zifuatazo katika Sura hii ya Katiba hii, Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar itaundwa na itatekeleza madaraka yake kwa mujibu wa masharti ya Katiba hii na Katiba ya Zanzibar, 1984.”;

17. Ibara ya 103 ya Katiba inafanyiwa mabadiliko kwa kuifuta Ibara ndogo ya (2) na kuweka badala yake Ibara ndogo ifuatayo:—

“(2) Kiongozi wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kabla ya kushika madaraka yake ataapa mbele ya Jaji-Mkuu wa Zanzibar kiapo cha kuilinda na kuitetea Katiba ya Jamhuri ya Muungano, na kiapo kingine chochote kwa mujibu wa Katiba ya Zanzibar kinachohusika na utendaji wa kazi yake, kisha atashika na kutekeleza madaraka hayo kwa mujibu wa masharti ya Katiba hii na Katiba ya Zanzibar, 1984.”;

18. Katiba inafanyiwa mabadiliko kwa kuongeza baada ya ibara ya 113 ya Katiba ibara mpya ifuatayo:

113A. Itakuwa ni marufuku kwa Jaji wa Mahakama ya Rufani, Jaji wa Mahakama Kuu, Hakim wa ngazi yoyote kujiunga na chama chochote cha Siasa, isipokuwa tu kwamba atakuwa na haki ya kupiga kura iliyotajwa katika ibara ya 5 ya Katiba hii.

19. Masharti ya ibara mpya ya 47, 48, 49 na 50, za Katiba hayatatumika hadi baada ya Uchaguzi Mkuu wa Kwanza baada ya sheria hii kuanza kutumika.

“Kufanya mabadi-liko katika Ibara ya 102

Kufanya mabadi-liko katika Ibara ya 103

Kuweka ibara mpya ya 113A

“Uanachama katika vyama vya siasa

Masharti ya mpito

Imepitishwa katika Bunge tarehe 2 Desemba, 1994.

.....
Katibu wa Bunge